

IN MEMORIAM

JOŽE KRALL

Neusmiljena smrt, ki s peščeno uro v roki odmerja leta našega življenja, je v petek, dne 28. aprila 1978 ponovno posegla v vrste delavcev Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani in nam iztrgala dobrega sodelavca in prijatelja Jožeta Kralla. Podlegel je enaki bolezni kot naši kolegi Dare Jeršek, Miroslav Luštek, Darja Ravnihar in Alenka Nedog; bolezni, ki jo lahko preživeli izgovarjamo samo še z bojznijo in strahom.

Jože Krall se je rodil 13. oktobra 1910 v Trstu, v družini železničarja, vendar je kmalu, leta 1919, njegov domači kraj postalo Novo mesto. V tem prijaznem mestecu ob zeleni Krki si je tudi nabiral znanje v osnovni šoli in gimnaziji (velika matura junija 1931) ter se je svojih učiteljev in profesorjev vedno spominjal živo in s toplo hvaležnostjo. Nato je študiral germanistiko na univerzi v Ljubljani in si svoje znanje izpopolnil kot štipendist na dunajski univerzi (v letnem semestru 1935). Vendar po diplomi (1936) ni mogel takoj dobiti zaposlitve in je bil dve leti brezposeln. Takrat je tudi odslužil devetmesečni vojaški rok v šoli za rezervne avtovozsarske oficirje v Beogradu. Šele 1. oktobra 1938 je dobil delovno mesto pogodbenega suplenta na državni realni gimnaziji v Ohridu, kjer so ga maja 1939 redno nastavili kot suplenta na isti gimnaziji. Na ohridski gimnaziji je bil do februarja 1940, ko so ga premestili na gimnazijo v Prizren, kjer pa zaradi bolezni službe ni nastopil. Konec šolskega leta so ga

premestili na gimnazijo v Ptuj, kjer je poučeval do aprila 1941. Predstavljamo si ga lahko kot strogega, načelnega in pravičnega učitelja ter vzgojitelja mladega rodu. Takšno življenjsko pot mu je za vedno prekrizala fašistična okupacija naše dežele in je ponovno ostal brez zaposlitve. Po kratkotrajni vojni aprila 1941, ki se je je tudi udeležil pri Ribnici na Dolenjskem, se je zatekel k svojim domačim v Novo mesto in se preživljal s priložnostnimi opravili.

Takrat se je za Kralla začela nova življenjska pot. Kmalu, še jeseni 1941, se je kot narodno in tudi socialno globoko čuteč človek vključil v Osvobodilno fronto in je po izključitvi dijakov, ki so v gimnaziji v Novem mestu 1. decembra 1941 manifestirali za OF, poučeval izključene dijake za izpit, in to na tečajih, ki jih je organizirala OF. To je delal do februarja 1942, ko so zvedeli, da jim okupacijske oblasti ne bodo dovolile opravljati privatnih izpitov. Od junija 1942 do aprila 1943 je bil v italijanskih zaporih v Novem mestu in koncentracijskih taboriščih (Monigo in Gonars). Nekaj mesecev je bil pri svojih domačih v Novem mestu in se ponovno preživljal s priložnostnimi deli. Vendar je vedel, da je njegovo mesto v Narodnoosvobodilni vojski Slovenije in se je vanjo tudi vključil 8. septembra 1943. V zaščitni četi komande mesta Novo mesto je opravljal posle pomočnika četnega politkomisarja. Nato je 10. oktobra 1943 odšel v Stično, kjer je prevzel posle namestnika komandanta mesta Stična. Vendar je tam bil le malo časa, ker so se v veliki nemški ofenzivi vključili v Cankarjevo in nato v 15. brigado ter se je udeležil pohodov tja do Korduna. Po ofenzivi se je vrnil v Stično, kjer je ostal na enakem položaju kot prej do 3. februarja 1944. Takrat ga je glavni štab NOV in POS imenoval za namestnika komandanta dolenskega vojnega področja, čez mesec dni (10. 3. 1944) pa za namestnika komandanta notranjskega vojnega področja, dokler ni 21. aprila 1944 odšel v belokranjsko vojno področje za prometnega oficirja. Odtlej se je v enotah NOV in POS ukvarjal predvsem s prometnotehničnimi zadevami, in to od 11. junija 1944 do 1. aprila 1945 v štabu 7. korpusa NOV in POJ, nato do 26. aprila v oficirski šoli in končno v glavnem štabu NOV in POS ter v štabu 4. jugoslovanske armade. Nazadnje je bil načelnik prometnega oddelka armade. Po nekaj mesecih bolezenskega dopusta po prometni nesreči so ga 15. oktobra 1945 odpustili iz vojske. V JLA si je pridobil čin rezervnega kapetana 1. razreda.

Jeseni 1945 se je za Kralla začelo novo poklicno obdobje. Sprejeli so ga na Znanstveni inštitut pri predsedstvu SNOS v Ljubljani in je temu zavodu in njegovim naslednikom ostal zvest do svoje smrti. Najprej kot honorarni in nato kot redni uslužbenec je zbiral in urejal arhivsko gradivo; še sedaj, ko pri nas prevzema arhivske naloge že tretji rod arhivarjev, najdemo Krallovo ureditev in popis nekaterih pomembnih arhivskih fondov. Vendar je kmalu, še leta 1948, postal vodja knjižnice in s skrbnim zbiranjem iz raznih, po vseh krajih Slovenije razmetanih zbirk, ustvaril eno najbogatejših knjižnic za zgodovino druge svetovne vojne v Sloveniji in morda celo v Jugoslaviji. Kot arhivar in bibliotekar je začel pisati tudi strokovna dela, saj sta s svojim dobrim prijateljem profesorjem Jankom Jarcem že leta 1945 sestavila in objavila še danes uporaben celovitejši kronološki pregled dogodkov iz narodnoosvobodilnega boja Slovencev. Vodenje strokovne knjižnice in delo v njej je Kralla zelo veselilo in je v tem videl svoje življenjsko poslanstvo. Poskrbel je za prvo ureditev in popis knjižnih zbirk, pri čemer je tudi sam opravil mnogo urejevalnega in popisovalnega dela, dajal strokovne nasvete mnogim uporabnikom in v strokovnih časopisih seznanjal javnost s pridobitvami knjižnice.

Še kot bibliotekar se je Krall začel posvečati tudi raziskovalnemu delu. V Muzeju narodne osvoboditve v Ljubljani smo leta 1957 začeli izdajati svoj Letopis in je bil Krall eden najbolj delavnih članov uredniškega odbora in piscev. V obeh letnikih tega Letopisa objavljeni razpravi o gorenjskih partizanskih tiskarnah pomenita začetek njegovega

raziskovalnega dela, in to velik korak naprej v tisti smeri, ki ji je ostal zvest do svoje prerane smrti, tj. raziskovanju zgodovine partizanskih tehnik in tiskarn na Slovenskem. Neprecenljiv je tudi njegov prispevek k pripravi in tiskanju obsežnega, vendar žal še nedokončanega zbornika fotografij iz delavskega gibanja in narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda; pri treh knjigah je bil član uredniškega odbora in pri petih tehnični urednik ter član konzorcija za izdajo tega zbornika. Vse to delo je opravljal takrat, ko je še vodil knjižnico in je moral biti čestokrat tudi marsikomu mentor, svetovalec in informator.

Ob večji preureditvi inštituta (1965), ki ni upoštevala človeških nagnjenj in občutljivosti ter je bila za marsikoga, tudi za Kralla, zelo boleča, je moral skoraj po dvajsetih letih dela kot višji bibliotekar zapustiti knjižnico in se kot višji strokovni sodelavec in pozneje kot strokovni svetnik posvečati samo raziskovalnemu delu. Notranje je trpel, vendar je delal pridno, vestno in natančno in si zlasti s tremi knjigami o partizanskih tiskarnah na Slovenskem postavil lep in trajen spomenik. To je sistematično in podrobno raziskan in napisan nastanek, razvoj in delo vseh partizanskih tiskarn na Slovenskem in obenem pregled vsega njihovega tiska. Za kakovostno opravljeno delo je julija 1977 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda. To je bilo zanj največje javno izraženo priznanje in ga je kot osebno zelo skromen človek sprejel z drhtečimi rokami, vznemirjen in tudi že smrtno bolan. Z enako prizadevnostjo in kakovostjo je nameraval načrtno in natančno raziskati tudi zgodovino partizanskih ciklostilnih tehnik na vsem slovenskem ozemlju. To nalogo je uspel končati le za Primorsko in ko jo je pripravljal za njemu tako drago Dolenjsko, sta mu pero iztrgali iz rok zahrbtna bolezen ter neučakana smrt.

Inštitut za zgodovino delavskega gibanja je s Krallovo smrtjo izgubil enega najprizadnejših in najdelavnejših delavcev, saj je ta v desetih letih kljub več boleznim napisal in objavil tri monografije in pripravil še četrto. Bil je tudi zelo zgleden v redoljubnosti in discipliniranosti. Iz naših vrst je odšel človek, ki je bil to v najlepšem in najžlahtnejšem pomenu te besede. Zakaj, ni bil samo dober delavec, temveč tudi dober kolega, tovariš in prijatelj. Morda se zaradi že iztekajočih se let delovne dobe in predvsem zaradi bolezni v poslednjih letih ni mogel toliko udejstvovati na raznih področjih kot prej (bil je tudi odlikovan z redom za hrabrost, z redom zaslug za narod, z redom dela in z redom bratstva in enotnosti), je pa zato s tem večjo prizadevnostjo opravljal svoje raziskovalno delo. Zdi se mi, da se je včasih kot germanist po šolski izobrazbi med zgodovinarji počutil nekoliko negotovega in kot eden najstarejših inštitutovih delavcev tudi nekoliko osamljenega. Pokopali smo ga 3. maja 1978 na šmihelskem pokopališču v Novem mestu. Ohranili ga bomo v trajnem in lepem spominu.

Tone Ferenc

Bibliografija objavljenih del Jožeta Kralla

1. Pregled važnejših dogodkov in borb v letih 1941 do 1945. Slovenski zbornik 1945. Ljubljana 1945, str. 697—767. Napisal skupaj z Jankom Jarcem.
2. Žužemberk v zgodovini osvobodilnega boja. Tovariš, IV/1948, št. 7, str. 154—155. Članek.
3. Prvi vojaški listi partizanskih enot. Ljudska pravica, 13. 9. 1952, št. 37. Članek.

4. Skrivna ognjišča slovenske besede na Koroškem. Ljudska pravica, 21. 7. 1956, spominska izdaja.
Članek.
5. Ilegalne tiskarne grafičnega oddelka "B" Pokrajinske tehnike KPS za Gorenjsko. Letopis Muzeja narodne osvoboditve (dalje: Letopis), I/1957, str. 53—81.
Razprava.
6. Tiskarna "Donas". Letopis, II/1958, str. 29—54.
Razprava.
7. Partizanska tiskarna "Triglav" na Goteniškem Snežniku. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja (dalje: Prispevki), I/1960, št. 1, str. 171—184.
Razprava.
8. Knjižne novosti. Prispevki, I/1960, št. 2, str. 375—378.
Poročilo.
9. Franjo Tudjman, Rojstvo socialistične Jugoslavije. Ljubljana 1961. Prispevki, III/1962, št. 1, str. 336—338.
Poročilo.
10. Knjižne novosti. (Izbor politične, spominske, dokumentarne in zgodovinske literature iz leta 1961). Prispevki, III/1962, št. 1, str. 342—348.
Poročilo.
11. Bogdan Žolnir, Partizanski tisk ob Meži, Dravi, Mislinji. Maribor 1962. Prispevki, IV/1963, št. 1—2, str. 217—219.
Poročilo.
12. Knjižne novosti. (Izbor politične, spominske, dokumentarne in zgodovinske literature 1962 in 1963). Prispevki, IV/1963, št. 1—2, str. 225—233.
Poročilo.
13. Knjižne novosti. (Izbor politične, spominske, dokumentarne in zgodovinske literature iz leta 1964). Prispevki, V/1965, št. 1—2, str. 307—311.
Poročilo.
14. Rast slovenskega narodnoosvobodilnega tiska v letih 1941—1945. Prispevki, VI/1966, št. 1—2, str. 337—352.
Razprava.
15. Fotografski dokumenti o boju Komunistične partije Slovenije. Borec, XIX/1967, št. 2, str. 175—177.
Poročilo.
16. Stariha Janko. Slovenski biografski leksikon. Zvezek 10, Ljubljana 1967, str. 452.
Življenjepis.
17. Delež grafičnih delavcev pri razvoju slovenskih ilegalnih in partizanskih tiskarn v letih 1940—1945. Stoletnica grafične organizacije na Slovenskem. Ljubljana 1968, str. 45—87.
Oris.
18. Bibliografija izdanja u narodnooslobodilačkom ratu 1941—1945. Beograd 1964. Prispevki, VIII-IX/1968—1969, št. 1—2, str. 341—343.
Poročilo.
19. Partizansko tiskarstvo v Slovenskem Primorju. Idrijski razgledi, XV/1970, št. 4, str. 181—199, XVI/1971, št. 1, str. 1—23, št. 2, str. 81—97.
Oris.
20. Slovenske partizanske tiskarne v zadnjih nemških ofenzivah na Slovenskem. Prispevki, XI-XII/1971—1972, št. 1—2, str. 265—279.
Razprava.

21. Darja Ravnihar. Prispevki, XI-XII/1971—1972, št. 1—2, str. 399.
Nekrolog.
22. Partizansko tiskarstvo v Slovenskem Primorju (Kratek pregled). Koper 1972, strani 61, ilustr.
Oris.
23. Partizanske tiskarne na Slovenskem. I. Osrednje tiskarne. Ljubljana 1972, str. 393, ilustr.
Razprava.
24. Partizanske tiskarne na Slovenskem. II. Primorske tiskarne. Ljubljana 1972, str. 429, ilustr.
Razprava.
25. Dr. Aleksander Gala-Peter, Partizanski zdravnik. Ljubljana 1972. Prispevki, XIII/1973, št. 1—2, str. 365—368.
Poročilo.
26. Kliče glavni štab. Zbornik prispevkov o slovenskih partizanskih zvezah. Ljubljana 1972. Prispevki, XIV/1974, št. 1—2, str. 333—336.
Poročilo.
27. Anton Ožbolt, Dežela Petra Klepca. Ljubljana 1974. Prispevki, XV-XVI/1975—1976, št. 1—2, str. 226—230.
Poročilo.
28. Partizanske tiskarne na Slovenskem. III. Gorenjske in štajerske tiskarne. Ljubljana 1976, str. 336, ilustr.
Razprava.
29. Razvoj in delo ciklostilnih tehnik v Slovenskem Primorju v letih 1941—1945. Ljubljana 1977, str. 381 rokopisa.
Razprava (še v tisku).